

УДК 336.7

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2022-3.3>

Сич О.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового менеджменту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Козачук О.В.

магістр,
Львівський національний університет імені Івана Франка

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВ

У статті систематизовано підходи до оподаткування банківської діяльності в країнах з розвинутою ринковою економікою та в Україні. Проаналізовано закордонний досвід та проведено аналогію з вітчизняною практикою. Наведено складові, які включає об'єкт оподаткування банківських установ та проаналізовано основні статистичні показники щодо податку на прибуток банків України за даними Національного банку України в динаміці та доведено, що в Україні питома вага податку на прибуток банків не перевищує 1% від усіх податкових надходжень. Досліджено світовий досвід оподаткування банківської діяльності у США, Італії, Франції, Японії та інших країнах. У науковій роботі розглядаючи світову практику оподаткування банків у сучасних умовах, виділено ключові особливості оподаткування банківських установ. Визначено різні методи пільгового оподаткування банків та здійснено порівняльний аналіз систем оподаткування банків України та країн світу. Отримані результати дослідження можуть знайти впровадження у діяльності державних структур в сфері оподаткування в частині внесення корективів в організацію системи оподаткування банківської діяльності України.

Ключові слова: податок на прибуток, об'єкт оподаткування, банк, система оподаткування, світовий досвід.

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF BANK TAXATION

Sych Olha, Kozachuk Olena

Ivan Franko National University of Lviv

The article systematizes approaches to bank taxation in countries with developed market economies and Ukraine. The foreign experience was analysed and an analogy with domestic practice was made. The components that include the object of taxation of banking institutions are given. The main statistical indicators regarding the income tax of Ukrainian banks were analysed according to the data of the National Bank of Ukraine in dynamics. It has been proven that in Ukraine the share of bank income tax does not exceed 1% of all tax revenues. The global experience of banking taxation in the USA, Italy, France, Japan and other countries was studied. In the article, considering the global practice of taxation of banks in modern conditions, the key features of taxation of banking institutions are highlighted. Different methods of preferential taxation of banks are defined. A comparative analysis of the taxation systems of banks of Ukraine and other countries was carried out. There are two approaches to taxation of banking activity in the world. The first, which can be observed in the practice of most countries, provides for the cancellation of benefits used by banking institutions compared to other business entities to further establish equal taxation of financial institutions and enterprises. The second approach consists in differentiated taxation of banking activities, considering the role of banking institutions in economic processes and the specifics of banks' activities as financial intermediaries. Revenues from taxpayers and fees in the banking sector make up a small part of national and local budgets. Promoting the effective functioning of the banking system will provide an opportunity to increase the financial potential of the state by using the attributes of the taxation system, accounting, and reporting for banking institutions. In the conditions of war, to ensure the uninterrupted functioning of the country's financial system, it is advisable for Ukrainian banks to apply the following benefits: exemption from taxation of bank funds invested in innovative enterprises; tax benefits for banks offering long-term investment loans. The obtained results of the study can be implemented in the activities of state structures in the field of taxation in terms of making corrections in the organization of the banking system of Ukraine.

Keywords: income tax, object of taxation, bank, taxation system, world experience.

Постановка проблеми. Надходження від платників податків та зборів у банківському секторі становлять незначну частину національного та місцевих бюджетів. Сприяння ефективному функціонуванню банківської системи надасть можливість збільшувати фінансовий потенціал держави шляхом використання атрибутів системи оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності для банківських установ. Однак, сьогодення характеризується тінізацією економіки,

коронакризою, війною на території країни, що породжує складні умови функціонування банків в Україні. Тому питання дослідження закордонного оподаткування банків є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оподаткування банківських установ у світі та й в Україні зокрема, досліджувало багато науковців. Так, вчені Старостенко Г.Г., Мацелюх Н.П. та Сурженко А.В. вивчали світовий досвід та вітчизняну практику опо-

даткування банківської діяльності [6], Шевченко Л. і Куліш А. аналізували оподаткування банківської діяльності в Україні та визначали основні напрями його вдосконалення [1]. Також дослідженням особливостей оподаткування банків у різних країнах світу займалися Вишневецька Л. В., Коваленко Ю.М. [7].

Постановка завдання. Основна мета наукового дослідження полягає у вивченні особливостей здійснення оподаткування банківської діяльності у світі для підвищення ефективності вітчизняної системи оподаткування на основі закордонного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стан ринкової економіки, ефективність механізмів організації та регулювання соціально-економічного життя значною мірою залежить від ефективності функціонування грошово-кредитної сфери, базою якої є банківська система. В свою чергу, основою ефективного функціонування та розвитку банківської системи є банки, які формують, розподіляють та перерозподіляють грошові ресурси, займаються інвестиційно-кредитною діяльністю та забезпечують потреби економіки в додаткових ресурсах.

Основною метою провадження банківської діяльності є отримання прибутку, тому дана діяльність підпадає оподаткуванню на загальних підставах відповідно до чинного законодавства.

Банківські установи у податковій системі мають подвійну роль. Банки виступають суб'єктами податкових відносин, тобто постають платниками податків, котрі відносяться до бюджетів різних рівнів. Від них залежить своєчасне здійснення переказів від платників податків до державної казни, її повнота обсягів. Також, банківські установи здійснюють валютний та податковий контроль, котрий відбувається завдяки надання інформації про відкриття рахунків клієнтами, їх фінансові операції, своєчасне здійснення переказів податків. Банківські установи постають головними серед інвесторів діючого сектору економіки, саме цим вони збільшують кількість платників податків, створюють додаткові матеріальні блага та підвищують дохідність бюджетної системи [1].

В Україні для оподаткування банківської діяльності використовують податок на прибуток. Це загальнодержавний прямиий податок, що сплачується платниками з прибутку, одержаного від усіх видів діяльності як на території України, так і за її межами у розмірі 18% від об'єкта оподаткування. Розрахунок об'єкта оподаткування банківських установ має свою специфіку, що зумовлено особливостями діяльності банків [2].

Сьогодні об'єктом оподаткування діяльності банківських установ є: форфейтингові, факторингові,

трастові операції; послуги щодо здачі в оренду майна; послуги щодо зберігання документів і цінностей; послуги щодо транспортування готівки, грошей, інкасації; послуги щодо доручень, надання гарантій і видачі інших зобов'язань за третіх осіб; послуги зв'язку, крім послуг, пов'язаних з операціями за рахунками клієнтів; послуги з підготовки кадрів і підвищення кваліфікації; консультаційні, правові, аудиторські, експертні, посередницькі, брокерські послуги [3, с. 214].

Проаналізуємо основні статистичні показники щодо податку на прибуток банків України за даними Національного банку України, щоб ознайомитись з вітчизняною практикою оподаткування банківської діяльності. (табл. 1).

За даними таблиці 1, можна стверджувати, що питома вага податку на прибуток банків не перевищує 1% від усіх податкових надходжень протягом аналізованого періоду, що пов'язано з низьким рівнем податкового навантаження на вказані фінансові установи. Частка податку на прибуток банків складає не більше 6% усіх надходжень від податку на прибуток.

Розвиток банківської системи України та вдосконалення системи оподаткування її діяльності – це два паралельних і взаємопов'язаних шляхи. Оподаткування банківських установ відіграє значну роль у поповненні державного бюджету країни.

Активізація стимулюючої функції державного регулювання оподаткування банківських установ дасть можливість досягти значних успіхів щодо зменшення фінансового дисбалансу та стабілізації економіки в цілому. Але для досягнення цього необхідно чітко сформулювати ефективну методіку оподаткування банків України, яка на даному етапі здійснюється на загальних засадах, що зумовлено відсутністю окремих законодавчих актів, які б регулювали це питання, що є суттєвим недоліком, оскільки не дозволяє повністю врахувати особливості банківської діяльності та забезпечити достатній внесок банківської системи в економічне зростання [6].

Ефективність розвитку банківських установ будь-якої країни характеризується її економічними умовами розвитку. У сучасній ситуації можемо спостерігати варіативність підходів до оподаткування банків у різних країнах світу (табл. 2 і табл. 3).

Розглядаючи світову практику оподаткування банків у сучасних умовах, ми відзначаємо наступні особливості: податок, який сплачують банки, становить низьку частку доходів бюджету, оскільки закордонні ставки податку деінде перевищують вітчизняну; однотипний податок на прибуток стягується з підприємств

Таблиця 1

Податок на прибуток банківських установ України в 2017–2021 рр.

Показник	2018	2019	2020	2021
Податок на прибуток банків України, млн. грн.	5057	4769	3811	6357
Податкові надходження Державного бюджету України, млн. грн.	753815,6	799776,0	851115,6	1107090,8
Частка податку на прибуток банків в податкових надходженнях бюджету, %	0,67	0,59	0,45	0,57
Податок на прибуток підприємств, млн. грн.	96882,3	107086,3	108695,0	147751,7
Частка податку на прибуток банків в структурі податку на прибуток підприємств України, %	5,22	4,45	3,51	4,30

Джерело: складено на основі [4–5]

Таблиця 2

Світовий досвід оподаткування банків

Країна	Короткий опис оподаткування банків
США	У США оподаткування банків здійснюється за загальними правилами оподаткування корпорацій. Основна ставка податку на прибуток корпорацій у США становить 34%, але остаточна величина залежить від величини отриманого доходу протягом року. У деяких штатах передбачена ліцензія, в інших діють спеціальні правила оподаткування банківської діяльності, у третій розроблені спеціальні податки. ПДВ не використовується.
Італія	В Італії банківська діяльність обкладається ПДВ за максимальною ставкою 19%. Проте від сплати ПДВ звільнюються операції із золотом та іноземною валютою.
Франція	Банки які створені як акціонерні товариства сплачують податок на прибуток. Ставка корпоративного прибуткового податку становить 33,3%. Доходи від приросту ринкової вартості довгострокового капіталу, тобто капіталу, який знаходиться на балансовій вартості понад двох років, оподатковуються за ставкою 18%.
Велика Британія	Ставка податку на прибуток корпорацій у Великобританії регламентується фінансовим законом та залежить від розміру отриманого доходу і змінюється один раз на рік.
Німеччина	У Німеччині податок на доходи корпорацій стягується з балансового прибутку банку. Ставка податку на прибуток встановлена на рівні 15% плюс, так званий солідарний податок у розмірі 5,5% від ставки податку. Об'єктом оподаткування виступає прибуток, отриманий від підприємницької діяльності, ставка в середньому становить 14–17%. Таким чином, ефективна ставка з податку на прибуток корпорацій становить близько 30–33%.
Японія	В Японії банківські установи сплачують корпоративний податок, який нараховується з чистого прибутку як організацій, так і приватних підприємств, складається з національного податку, а також місцевих податків: податок на проживання, податку з підприємств та спеціальний місцевий податок з корпорацій, що значно збільшують підсумкову ставку корпоративного податку. В Токіо вона може сягати більше 40%.

Джерело: складено на основі [6–8]

Таблиця 3

Додатковий банківський податок в країнах ЄС

Країна ЄС	Ставка податку	База оподаткування	Рік впровадження
Австрія	0.024% – 0.029%	Загальна сума зобов'язань за мінусом власного капіталу та застрахованих депозитів	2011
Франція	0.0642%	Мінімальний розмір регулятивного капіталу	2011
Угорщина	0.15% – 0.20%	Загальні активи за мінусом міжбанківських кредитів	2010
Ісландія	0.145%	Загальний борг	2011
Нідерланди	0.033% – 0.066%	Загальна сума зобов'язань за мінусом власного капіталу та застрахованих депозитів	2012
Польща	0.44%	Загальна вартість активів	2016
Португалія	0.01% – 0.11%	Різні податкові бази	2011
Словенія	0.10%	Сукупні активи	2011
Швеція	0.05%	Загальна сума зобов'язань за мінусом власного капіталу та застрахованих депозитів	2015
Великобританія	0.05% – 0.10%	Загальна сума зобов'язань за мінусом застрахованих депозитів	2011

Джерело: складено на основі [10]

і банків; для оподаткування банківської діяльності в деяких країнах використовуються спеціальні банківські податки; простежується надання пільг банкам, або ж окремим банківським операціям з приводу їх оподаткування. Так, з таблиці 3 видно, що спеціальний банківський податок застосовують лише частина європейських країн та запровадили його у відповідь на фінансову кризу 2008 року.

У світовій практиці застосовуються різні методи пільгового оподаткування банків:

- зниження ставок оподаткування на тривалий час діяльності банку. Наприклад, у Франції новоствореним банкам надаються пільги щодо сплати податку з компанії протягом п'яти років. Перші два роки податок взагалі не сплачується, на третій рік – лише 25% ставки, четвертий рік – 50%, п'ятий рік – 75% і тільки на шостому році ставка становить 100%;
  - надання податкового кредиту;
  - визначення неоподаткованого мінімуму доходів.
- Це стосується не лише фізичних осіб при визначенні та

розрахунку прибуткового податку, а й банків при сплаті усяких податкових платежів (ПДВ, на доходи тощо);

- повне звільнення банків від сплати податкових платежів.

Найбільш поширеними є:

- звільнення від оподаткування відсотків, які виплачуються за позиками місцевих органів влади;
- податкові пільги окремим банкам, які надаються для їх розвитку;
- звільнення при проведенні банками фінансових операцій таких, як благодійні відрахування, підтримка лікарень;
- пільги на окремі види витрат. Це стосується коштів, які сплачуються у різні соціальні фонди (пенсійний, соціального страхування, безробітних та ін.) [6].

На основі здійсненого аналізу можна сказати, що в світі існують два підходи до оподаткування банківської діяльності. Перший, який простежується у практиці більшості країн, передбачає скасування пільг, які використовуються банківськими установами порівняно з

іншими суб'єктами господарювання для подальшого встановлення рівноправного оподаткування фінансових установ і підприємств.

Другий підхід полягає у диференційованому оподаткуванні банківської діяльності з врахуванням ролі банківських установ в економічних процесах та специфіки діяльності банків як фінансових посередників.

Україна, як і багато інших країн, фактично використовує перший підхід, згідно з яким оподаткування банківського сектору відбувається на загальних засадах корпоративного оподаткування. При цьому в Україні оподаткування банківських установ регламентується загальними законодавчими актами, хоча банківське право у правовій системі України й виділяється в окрему ланку, на відміну від багатьох країн Європи, які використовують окремі банківські кодекси, що, зокрема, містять податкові норми для фінансового сектору [9].

Динамічні зміни, що відбуваються в національній економіці, політичному секторі, обумовлюють постійний пошук механізмів удосконалення системи оподаткування банківської діяльності для забезпечення ефективного наповнення бюджету та опосередкованого впливу на фінансову систему країни через банки. Проте сьогодні результативному процесу оподаткування перешкоджають такі чинники:

- воєнні дії на території держави;
- високий рівень тіньової економіки;
- кризові явища в економіці України, що виникли внаслідок пандемії коронавірусу.

Найявний підхід до оподаткування банківської діяльності практично нівелює економічну сутність при-

бутковості банку, оскільки об'єктом оподаткування є прибуток банківської установи, що впливає на низький рівень фіскального забезпечення бюджету банківськими податковими платежами. Тому питання світового досвіду оподаткування банків все ще залишається актуальним.

Висновки з даного дослідження і перспективи.

Сьогодення на Україні проходить в умовах фінансової кризи, воєнних дій на території нашої держави і оновлення банківської системи в контексті євроінтеграційного напрямку, важлива роль надається оподаткуванню банківської діяльності, оскільки від розміру прибутків банку залежать масштаб діяльності банку та обсяги податкових платежів в фінанси держави. Всупереч усім негативним чинникам за допомогою банків держава, здійснює розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту, забезпечує соціально-економічні претворення, а найголовніше збільшує рівень добробуту населення, тому що банки виступають як фінансовим посередником на ринку, так і платником податків.

Порівнюючи оподаткування банківських установ України та країн світу, можна констатувати, що в Україні та в світі для оподаткування використовується податок на прибуток, проте закордоном паралельно стягують місцеві податки з банків та інші.

В умовах війни, щоб забезпечити безперерйне функціонування фінансової системи країни для українських банків доцільно застосовувати такі пільги: звільнення від оподаткування банківських коштів, інвестованих в інноваційні підприємства; податкові пільги для банків, що пропонують довгострокові інвестиційні кредити.

Список використаних джерел:

1. Шевченко Л., Куліш А. Оподаткування банківської діяльності в Україні та основні напрями його вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 22. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/120> (дата звернення: 22.07.2022).
2. Боринських В.Д., Кміть В.М. Особливості оподаткування прибутку комерційних банків України. *Економічний аналіз*. 2015. Том 19. № 1.
3. Оподаткування банків : навч. посіб. / І.В. Сало, І.І. Д'яконова, Н.Г. Євченко. Суми : Університетська книга. С. 208.
4. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 22.07.2022).
5. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://www.mof.gov.ua/> (дата звернення: 22.07.2022).
6. Старостенко Г.Г., Мацелюх Н.П., Сурженко А.В. Світовий досвід та вітчизняна практика оподаткування банківської діяльності. *Економіка та держава*. 2015. № 5. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2015/7.pdf (дата звернення: 25.07.2022).
7. Вишневецька Л.В., Коваленко Ю.М. Особливості оподаткування банків у різних країнах світу. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/285.pdf> (дата звернення: 25.07.2022).
8. Державна податкова служба України. Офіційний сайт. URL: <https://tax.gov.ua/arkhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/> (дата звернення: 25.07.2022).
9. Буряченко А.Є. Особливості оподаткування банківської діяльності в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2018. № 11(39). URL: <https://eprints.oa.edu.ua/7651/1/21.pdf> (дата звернення: 29.07.2022).
10. Asen, E. Bank Taxes in Europe. URL: <https://taxfoundation.org/bank-taxes-in-europe-2021/> (дата звернення: 29.07.2022).

References:

1. Shevchenko L., Kulish A. (2020). Opodatkuvannia bankivskoi diialnosti v Ukraini ta osnovni napriamy yoho vdoskonalennia [Taxation of banking activity in Ukraine and the main directions of its improvement]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], vol. 22. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/120> (accessed 22 July 2022).
2. Borynskykh V.D., Kmit V.M. (2015). Osoblyvosti opodatkuvannia prybutku komertsiiynkh bankiv Ukrainy [Peculiarities of income taxation of commercial banks of Ukraine]. *Ekonomichnyi analiz* [Economic analysis], tom 19, no. 1.
3. Salo I.V., Diakonova I.I., Yevchenko N.H. Opodatkuvannia bankiv [Taxation of banks]. Sumy: University book, p. 208.

4. Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/> (accessed 22 July 2022).
5. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://www.mof.gov.ua/uk> (accessed 22 July 2022).
6. Starostenko H.H., Matseliukh N.P., Surzhenko A.V. (2015). Svitovyi dosvid ta vitchyzniana praktyka opodatkuvannia bankivskoi diialnosti [World experience and domestic practice of banking taxation]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and the state], no. 5. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2015/7.pdf (accessed 25 July 2022).
7. Vyshnevska L. V., Kovalenko Yu. M. (2021) Osoblyvosti opodatkuvannia bankiv u riznykh krainakh svitu [Peculiarities of taxation of banks in different countries of the world]. Available at: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/285.pdf> (accessed 25 July 2022).
8. Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy [State Tax Service of Ukraine]. Available at: <https://tax.gov.ua/arhiv/modernizatsiya-dps-ukraini/arkchiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/> (accessed 25 July 2022).
9. Buriachenko A.Ie. (2018). Osoblyvosti opodatkuvannia bankivskoi diialnosti v Ukraini [Peculiarities of taxation of banking activity in Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"* [Scientific notes of the National University "Ostroh Academy"]. Available at: <https://eprints.oa.edu.ua/7651/1/21.pdf> (accessed 29 July 2022).
10. Asen E. (2021) Bank Taxes in Europe. Available at: <https://taxfoundation.org/bank-taxes-in-europe-2021/> (accessed 29 July 2022).

E-mail: olena.kozachuk13@gmail.com

E-mail: olga.sych.lviv@gmail.com